

Ako sa myš v komíne vyudila

Na návšteve v bratislavskej BIBIANE

„Odkiaľ som sa vzal?
Zo svojho detstva!“

(SAINT-EXUPÉRY)

■ Ak nahliadnete do bratislavskej Bibiany iste v nej nájdete svet, o ktorom sa zmienil autor Malého princa — svet bezhraničnej fantázie, spontánnych, úprimných nápadov, výmyslov, neskazených malých duší... Detský závan vanie nielen z krásneho, citlivo zreštaurovaného prostredia, v ktorom Medzinárodný dom detí a mládeže sídli (Dobšinského námestie), nielen z výtvarných objektov, ktoré oživujú interiéry a exteriéry Bibiany (pravidelné výstavy vo foeri, aj na nádvorí), ale najmä z programov určených deťom už od materských škôl. Bibiana sa totiž neobmedzuje iba na pravidelné premietanie detských rozprávok a filmov (čo je vo väčšine kultúrnych zariadeniach jedinou a hlavnou činnosťou), ale robí čosi oveľa užitočnejšie a náročnejšie. Pripravuje programy, v ktorých sú deti nie len pasívnym prijímateľom množstva informácií, ale — a to je na tom najcennejšie — spolupracovníkmi a priamymi účastníkmi tvorivého procesu. Nenásilne sú zapájané do rozličných akcií i najvlastnejšou formou komunikácie — hrou, prostredníctvom ktorej získavajú priestor na sebavyjadrenie, vlastný autentický prejav a pritom sami vytvárajú jedinečné divadelné, výtvarné, hudobné dielo.

Projekty pre deti sú koncipované programovo a precízne. Dbá sa na ich vekové odlišnosti. Nestáva sa to, s čím sa, žiaľ, často stretávame v profesionálnych divadlách — a to, že tvorcovia inscenácií pre deti pripravujú zväčša predstavenia (ako v bulletine oznamujú) pre vek od 5 do 99 rokov. Práve na programoch v Bibiane je sympatické, že autori rešpektujú psychofyzické danosti detí, vyplývajúce z ich vekových odlišností a citlivo zostavujú projekty postavené — na detskej vynaliezavosti, schopnosti improvizácie, tvorivosti, fantázií... Voči klasickým kukátkovým divadlám sú v istom zmysle vo výhode. (Aspoň čo sa týka programov pre najmenších — pre škôl-

károv.) Malý komorný priestor priam predurčuje k vytvoreniu bezprostrednej atmosféry medzi účinkujúcimi a deťmi k prirodzenému stieraniu hraníc medzi javiskom a hľadiskom, k momentom, ktoré v mnohých klasických divadelných inscenáciách, najmä pre deti predškolského veku, absentujú kvôli určenej priestorovej ohraničenosti. Intímne prostredie a bližší kontakt privádza deti k zvýšenej aktivite, väčšej snahe spolupodielat sa na riešení úloh alebo problémov, ktoré sa v programoch objavila. Deti si pri návšteve v Bibiane môžu spontánne vymýšľať. Napríklad — zhotoviť pokrývku na hlavu (program: Dáme si, dáme na hlavu... o dejinách a použití klobúkov), zoznámiť sa s postavami Kiplingovej Knihy džunglí (Abeceda), objavovať krásu a nachádzať nové významy vecí, ktoré nás bezprostredne obklopujú (Veci a hračky), zachrániť kráľa pred žiaľom a vymyslieť mu rozprávku na základe nezvyčajnej obrázkovej skladačky (SEN SI NOS)...

Pre deti s poruchami sluchu sú programy zamerané na pohyb, gesto, mimiku (Na výlete, O zvieratkách trochu inak...)

Spomínané, ale aj ďalšie najrôznejšie aktivity smerujú k syntetickej výchove detí, poskytujú im priestor na sebarealizáciu. Pribojnejšie vyniknú pri sólových výstupoch, kde je potrebný výraznejší individuálny prejav. Ďalšie, utiahutejšie, tichšie, skromnejšie nachádzajú svoj „parket“ pri kolektívnych hrách, v ktorých nie je pozornosť sústredná iba na ne, a tak sa naviazane zúčastňujú na riešení úloh.

Bratislavská Bibiana poskytuje deťom práve to, čo v tomto veku potrebujú a mnohé ani v škole, ani doma nezískajú — samostatné, individuálne, tvorivé myslenie, potrebné nielen pre budúce prijímanie umenia, ale všeobecne — na vnímanie života vôbec. Programy nesledujú iba „návod na čítanie“ a precitovanie umeleckého diela, ale pokúšajú sa hlavne o samostatné, invenčné nazeranie na svet. Pokúsiť sa objavovať v každom jave či predmete, ktorý nás dennodenne obklopuje, krásu i jedinečnosť a tým narúšať konvenčnosť a potencionálne uniformný prejav detí v období, keď je ich ovplyvniteľnosť najreálnejšia a najšľachnejšia.

Medzi zaujímavé — nedávno uvedené programy patrí SEN SI NOS (NONSENS) s podtitulom netradičná obrázková skladačka ako podnet k hrám s nonsensovou rozprávkou. Autorsky pripravili Dominika Navarová (posl. 4. ročníka divadelnej a rozhlasovej dramaturgie VŠMU) a Martin Knut, dramaturgicky a režijne Saša Petrovická (dramaturgička Bibiany). Na realizácii se ďalej podieľali — M. Piterka a spol., 1. roč. bábkoherectva VŠMU — A. Jastraban a T. Šebo.

Pri koncipovaní príbehu, výbere princípov hry a vekových dispozícií svojich potencionálnych detských partnerov tvorcovia vychádzali z nasledovného pred-

SEN SI NOS
(NONSENS)

pokladu: „Deti predškolského veku sa aj napriek tomu, že nevedia ešte čítať, stretávajú s literatúrou primeranou ich vnímaniu a poznaniu sveta. Je to literatúra, v ktorej dominuje ilustrácia a tento výtvarný znak má vlastne význam ‚abecedy‘, prostredníctvom ktorej sa deťom tlmochí informácia a ony sa učia poznávať a osvojovať si svet okolo seba.“ (Cit. zo scenára.) Hru SEN SI NOS pripravili nielen deťom predškolského veku, ale experimentálne sa ju pokúšajú ponúknuť aj starším — od 6 do 8 rokov, „u ktorých už skúsenosť so školským systémom vplýva na fantazijnú neuvolnenosť a pre ktorých takáto forma hry môže mať výrazne katarzný účinok.“ (Cit. za scenára.)

Za princíp hry si tvorcovia vybrali nonsens (z anglického nonsense — nezmysel), v ktorom nachádzajú prvky blízke detskému vnímaniu a mysleniu. Deti tak iniciujú k uvoľnenosti, fantázii, zvýšenej obrazotvornosti a cvičia ich v logike a pohotovosti.

Základným inšpiračným materiálom pre vznik nonsense sa im stal výtvarný znak vo forme obrázkovej skladačky, ktorá na základe jednoduchého princípu (spájanie obrázkov podľa dotykových bodov) ponúka množstvo výtvarných variácií, kombinácií a nespočetné množstvo interpretácií.

Ale ako sa deti dostanú ku obrázkovým skladačkám? Cez príbeh o smutnom kráľovstve a smutnom kráľovi, ktorý už počul všetky rozprávky sveta a chce poznať ešte ďalšie. Preto sa rozhodne dať pol kráľovstva a princeznú tomu, kto mu vyrozpráva nové, neznáme rozprávky. A tu príde veselý a hravý Tomáš, ktorý objaví na zadnej strane obrázkov namiesto smutných kráľovských dvoranov (kulisy obložené takmer po celom štúdiu) akési veselé a nezmyselné čary—máry. Začne ich skladať a vidí, že cez ne sa dá vymyslieť ešte veľa nových rozprávok. A tak si vezme na pomoc všetky deti, rozdelia sa do troch menších skupín (sluha, princezná, Tomáš) a samé vymýšľajú príbehy a tým pomáhajú Tomášovi zachrániť smutné kráľovstvo a získať peknú princeznú. V prístupe k deťom, v rýchlej variabilnosti scenára a pohotovej hereckej improvizácii, prispôsobenej reakcií detí, SEN SI NOS môže byť nišpiratívny aj pre divadelnú produkciu v kamenných bábkových a činoherných divadlách. E. F. Burian už pred takmer tridsiatimi rokmi napísal „... deti samé nám ukazujú, ako by sme ich mali vychovávať k umeniu.“ (1962)

A ešte pár slov k reakciám detí, ktoré sú jedinečné, neopakovateľné, autentické, ale aj vtipné, nápadité a podnetné.

• Vo foyeri im sprievodkyňa oznámi, že za chvíľu vstúpa do rozprávky. Niektoré tvrdia, že ešte v skutočnej rozprávke neboli, tie „hrdinskejšie“ hovoria opak.

SEN SI NOS (NONSENS)

Ale všetky sú plné očakávania. Ocitnú sa v prostredie, ktoré pripomína živý obraz kráľovského dvora. Nehybný kráľ, nehybný sluha, pološero, nádych štúdia v ružovom odtieni a tichá hudba. Deti si v tichosti posadajú pred obraz ako v múzeu (dokonca sú aj oddelené šnúrou). Zrazu postavy ožijú — kráľ aj jeho sluha, z okna sa vynorí princezná a Tomáš príbehne z nádvorja Bibiány. Všetci aktéri sú na mieste, expozíciu aj kolíziu máme za sebou, problém je nadhodený a hra s deťmi sa môže začať. Rozdelený priestor odstránia, deti privolajú k sebe a už pomáhajú Tomášovi splniť kráľové požiadavky. Zostavujú príbehy akoby postavené na hlavu a pritom strašne kúzelné, nielen plné nezmyslov, absurdnosti, ale aj vtipu a poézie. Z abstraktných obrázkov dokážu prečítať príbehy, ktoré len tak ľahko dospelý nevymyslí. Rozprávajú príbeh o myši, ktorá skočila do komína a tam sa vyúčila, o ujkovi—pajkovi, ktorý zbierať obličky do klobúka, o komíne, ktorý nedymil dym, ale kvety; o troch komároch, ktorí zapchali krídelkami komín a kráľ si nemohol uvariť hviezd, o balónových nohách, ktoré narástli myši, keď ju porodila mačka, o rybičke, ktorá ňufáčikom opravovala anténku...

K. Čukovskij by v priebehu jednej hodiny získal mnoho nového materiálu pre voľné pokračovanie knihy s detskými výrokmi a L. Carrol by s potešením počúval autentické rozprávky detí s nonsenseovou príchutou.

Deti z SEN SI NOSu odchádzajú spokojné. Pomohli samé vyriešiť kráľov problém, vymysleli mu nové rozprávky, ktoré doposiaľ nevideli v televízii, ani nepočuli od svojich rodičov či prarodičov. Rozmýšľali samé, hrali sa samé, vedené boli iba tam, kde museli najprv pre hru získať potrebné podnety. Odchádzajú s pocitom, že nielen videli, ale aj pomohli. Na rozlúčku ešte jedno veľké gulaté lízatko a obrázková skladačka, symbolizujúce, že aktivity tvorcov programu zďaleka nekončí za dverami Bibiány, ale nepriamo sa pokúša prekročiť jej prah so všetkými deťmi, ktoré SEN SI NOS navštívili.

Návštevy v Bibiane oslobodzujú. Niekedy je mi až ľúto, že šesťdesiat minút v kruhu najmenších sa končí, že vystúpim z detského úprimného sveta a za dverami ma opäť ovanie ľudská bezohľadnosť, chladnosť a šedivosť. Prečo len toľkí zabúdajú, odkiaľ pochádzajú?

Na tomto krátkom priestore som nemohla zachytiť všetky podnety a postrehy, ktoré som si z NONSENSU odnášala, a ani poskytnúť všetky informácie o ďalších aktivitách Bibiány. Nevyčerpali sme tému, a preto k zaujímavým, podnetným projektom v Medzinárodnom dome detí a mládeže v Bratislave sa môžeme vrátiť aj na budúce.

• Ak je O ČOM písať v súvislosti s tvorbou pre deti, je to, myslím vždy povzbudivé a dobré znamenie.

/SILVIA HRONCOVÁ/

február 1991

FOTO PAVEL POCHYLÝ